© 2026 International Conference on Multidisciplinary Sciences and Innovations . All Rights Reserved.

QATAG‘ON QURBONLARINING HAYOTI VA FAOLIYATI

Farangiz Pardayeva

Annotatsiya

UshbumaqoladaXXasrning20–50-yillarida O‘ zbekistonhududida amalga oshirilgan qatag‘ onsiyosati, uning jamiyat hayotiga ta’ siri hamda qatag‘ on qurbonlarining hayoti va faoliyati haqida so‘ z yuritiladi. Milliy taraqqiyot, ma’ rifat, ilm-fan, adabiyot va davlat boshqaruvida faol bo‘ lgan ko‘ plab ziyolilar siyosiy ta’ qibga uchragani yoritiladi. Shuningdek, ularning tarixiy merosini tiklash va nomlarini abadiylashtirishning ahamiyati haqida fikrlar bayon etiladi.

Kalit so‘ zlar

qatag‘ on, siyosiy ta’ qib, qatag‘ on qurbonlari, jadidlar, ziyolilar, milliy uyg‘ onish, tarixiy xotira, oqlash.

Kirish

Tarix xalqning o‘ zligini anglashida muhim o‘ rin tutadi. O‘ zbekiston tarixida eng og‘ riqli va murakkab davrlardan biri qatag‘ onsiyosati bilan bog‘ liq. XX asrning birinchi yarmida siyosiy tizimning kuchayishi natijasida minglabinsonlar turli ayblovlar bilan ta’ qib qilindi, qamoqqa olindi, surgun qilindi yoki qatl etildi. Ular orasida davlat arboblari, olimlar, yozuvchilar, o ‘ qituvchilar, shifokorlar va boshqa ziyolilar bor edi.

Asosiy qism

Qatag‘ on siyosatining kuchayishi, ayniqsa, 1930-yillarda yaqqol namoyonbo‘ ldi. Milliy o‘ zlik, ma’ rifat va taraqqiyot g‘ oyalarini ilgari surgan ko‘ plab ziyolilar siyosiy bosim ostida qoldilar. Ularning ayrimlari davlatga qarshi faoliyat yuritish, millatchilik yoki boshqa siyosiy ayblovlarda aybdor debtopildi. Ko‘ plab ishlar haqiqiy dalillardan ko‘ ra siyosiy qarashlar va shubhalar asosida olib borilgani keyingi davr tadqiqotlarida qayd etilgan. Qatag‘ on qurbonlari orasida Abdulla Qodiriy, Cho‘ lpon va Fitrat kabi o ‘ zbek adabiyoti va ma’ rifatining yirik namoyandalari hambor edi. Ularning asarlarida xalqning ma’ rifatli, erkin va taraqqiyparvar bo‘ lishi haqidagi g ‘ oyalar muhim o‘ rinegallagan. Qatag‘ onlar natijasida ularning ijodiy faoliyati to‘ xtatildi, asarlarini o‘ rganish va targ‘ ib qilish uzoq vaqt cheklab qo‘ yildi. Abdulla Qodiriy o‘ zbek romanchiligining shakllanishiga katta hissa qo ‘ shgan adib sifatida tarixda qoldi. Uning “ O‘ tkan kunlar” va “ Mehrobdan chayon” romanlari milliy adabiyotimizning muhimnamunalaridir. Abdulla Qodiriy 1937-yilda hibsga olinib, 1938-yilda qatl etilgan. Keyinchalik uning nomi oqlanib, ijodiy merosi qayta tiklandi. AbdulhamidCho‘ lponhammilliy adabiyot va madaniyattaraqqiyotiga katta hissa qo‘ shgan ijodkorlardan biridir. Shoir, yozuvchi va tarjimon sifatida faoliyat yuritgan Cho‘ lpon o‘ z asarlarida inson erkinligi, milliy ruh va ma’ rifat masalalariga murojaat qilgan. U hamqatag‘ onsiyosatining qurboniga aylangan. Abdurauf Fitrat esa jadidchilik harakatining yirik namoyandalaridan biri bo‘ lib, ilm-fan, ta’ lim, adabiyot va davlat boshqaruvi rivojiga xizmat qilgan. U yangi maktablar, zamonaviy ta’ lim vamilliy taraqqiyot g‘ oyalarini qo‘ llab-quvvatlagan. Fitratning ilmiy va adabiy merosi bugungi kunda ham o ‘ rganilmoqda. Qatag‘ on siyosati nafaqat alohidashaxslarning hayotiga, balki butun jamiyatning ilmiy va madaniy rivojiga salbiy ta’ sir ko‘ rsatdi. Ziyolilarning yo ‘ q qilinishi ta’ lim, fan va adabiyot rivojida katta uzilishlarni yuzaga keltirdi. Shuning uchun qatag‘ ontarixini o‘ rganish faqat o‘ tmishni eslash emas, balki tarixiy saboqlardan to‘ g‘ ri xulosa chiqarish uchun ham zarurdir.

Tarixiy xotira va qatag‘ on qurbonlarini oqlash

Mustaqillik yillarida qatag‘ on qurbonlarining nomlarini tiklash va ularning merosini xalqimizga qaytarish borasida muhimishlar amalga oshirildi. Siyosiy qatag‘ on qurbonlarini xotirlash, ularning hayoti va faoliyatini o‘ rganish tarixiy adolatni qaror toptirishning muhim yo ‘ nalishlaridan biridir.

© 2026 International Conference on Multidisciplinary Sciences and Innovations . All Rights Reserved.

Toshkentdagi Shahidlar xotirasi majmuasi va Qatag ‘ on qurbonlari xotirasi davlat muzeyi bu boradagi tarixiy xotirani asrashga xizmat qiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, qatag‘ on qurbonlarining hayoti va faoliyati xalqimiz tarixining muhim, ammo og‘ riqli sahifalaridan biridir. Ular orasida millat taraqqiyoti, ilm-fan, ta’ lim va adabiyot rivoji uchun xizmat qilgan ko ‘ plab fidoyi insonlar bo‘ lgan. Ularning nomlarini yod etish, asarlarini o ‘ rganish va kelajak avlodga yetkazishtarixiy xotirani mustahkamlaydi. Yosh avlod qatag‘ on tarixini o‘ rganish orqali tinchlik, erkinlik, ma’ rifat va inson qadrining qanchalik muhimekanini chuqurroqanglaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘ zbekistonning yangi tarixi. 2-kitob. O‘ zbekiston sovet mustamlakachiligi davrida.– Toshkent.
2. Qatag‘ on qurbonlari xotirasi muzeyi materiallari.
3. Qodiriy A. O‘ tkan kunlar.– Toshkent.
4. Fitrat A. Tanlanganasarlar.– Toshkent.
5. Cho‘ lponA. Asarlar.–Toshkent.